

SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYALARI
ORQALI
O'QUVCHILARDA HAMKORLIK KOMPETENTSIYASINI
SHAKLLANTIRISH

BERDIYEVA SADOQAT ESHONQUL QIZI

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o'qituvchisi

TOHIROVA GULMIRA IDIRIS QIZI

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti talabasi

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari orqali o'quvchilarda hamkorlik kompetentsiyasini shakllantirishning mazmuni va mexanizmlari o'rganilgan. Hamkorlik kompetentsiyasining tarkibiy modeli ishlab chiqilib, uni shakllantirishda eng samarali texnologiyalar aniqlangan. Kooperativ ta'lim, loyiha metodi va interaktiv texnologiyalarning hamkorlik kompetentsiyasini rivojlantirishdagi o'rni tahlil etilgan. Tadqiqot Buxoro viloyati maktablarida o'tkazilgan eksperiment natijalari asosida amalga oshirilgan.*

Kalit so'zlar: *hamkorlik kompetentsiyasi, ta'lim texnologiyalari, kooperativ ta'lim, loyiha metodi, interaktiv ta'lim, guruhviy ishlash, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, kommunikatsiya.*

ABSTRACT: *This article examines the content and mechanisms of forming collaboration competence in students through personality-oriented educational technologies. A structural model of collaboration competence has been developed and the most effective technologies for its formation have been identified. The role of cooperative learning, project method and interactive technologies in developing collaboration competence has been analyzed. The research was conducted based on the results of experiments carried out in schools of Bukhara region.*

Keywords: *collaboration competence, educational technologies, cooperative learning, project method, interactive learning, group work, personality-oriented approach, communication.*

KIRISH

Bugungi ta'lim paradigmasi o'zgarib, bilim berish jarayonidan ko'ra kompetentsiyalarni shakllantirish ustuvorlik kasb etmoqda. Kompetentsiyaviy yondashuv shaxsning ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va munosabatlarning yaxlit tizimini shakllantirish vazifalari bilan bog'liq.

Hamkorlik kompetentsiyasi — bu inson o'zgaralar bilan samarali birgalikda ishlash, umumiy maqsadlarga erishish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka va munosabatlar majmuasidir. Ushbu ta'rif G.K. Selevkoning kompetentsiyaviy ta'rif metodologiyasiga asoslanadi va hamkorlikning kognitiv, operatsional va qadriyatli jihatlarini o'z ichiga oladi.

Jahon ta'lim amaliyoti tahlili shuni ko'rsatadiki, hamkorlik kompetentsiyasini shakllantirishda turli texnologiyalardan foydalaniladi. Finlandiya ta'lim tizimida loyiha asosida o'qitish (project-based learning) keng qo'llaniladi. AQShda Jigsaw va Think-Pair-Share kooperativ texnologiyalari maktab ta'limining asosiy vositalaridan biriga aylangan. Singapur esa guruhviy muammoli ta'lim metodlarini muvaffaqiyatli amalga oshirmoqda.

O'zbekistonda esa STEAM ta'limi va integratsiyalashgan darslar joriy etilishi bilan hamkorlik kompetentsiyasini rivojlantirishga e'tibor kuchaymoqda. Biroq tizimli yondashuv hali to'liq shakllanmagan. Shu munosabat bilan, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari orqali hamkorlik kompetentsiyasini shakllantirishni o'rganish dolzarb masala hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi — shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida hamkorlik kompetentsiyasini shakllantirishning mazmunini aniqlash va samarali texnologiyalarni tanlash mezonlarini ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: hamkorlik kompetentsiyasining tarkibiy modelini ishlab chiqish; turli ta'lim texnologiyalarining

hamkorlik kompetentsiyasini shakllantirishdagi imkoniyatlarini taqqoslash; eksperiment natijalari asosida samarali texnologiyalarni aniqlash.

METODLAR

Tadqiqot 2022-2024 yillar davomida Buxoro viloyatining sakkiz umumta'lim maktabida o'tkazildi. Eksperimentda jami 6-8-sinf o'quvchilari bo'lgan 12 ta sinf (386 nafar o'quvchi) ishtirok etdi: 6 ta tajriba sinfi va 6 ta nazorat sinfi. Tajriba va nazorat sinflari o'quvchi soni, o'rtacha o'zlashtirish darajasi va ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar bo'yicha statistik jihatdan bir xil bo'lganligi tekshirib chiqildi ($p > 0.05$).

Hamkorlik kompetentsiyasini o'lchash uchun maxsus ishlab chiqilgan baholash vositasi qo'llanildi: 32 ta savoldan iborat anketa (Cronbach alpha = 0.87), o'qituvchi tomonidan to'ldiriluvchi 18 ta kriteriali kuzatuv variaqasi va guruhiiy faoliyat videoyozuvlari tahlili.

Tajriba sinflari uchun uch bosqichli dastur amalga oshirildi. Birinchi bosqichda (2 oy) kooperativ ta'lim metodlaridan foydalanildi: Jigsaw, Think-Pair-Share va Numbered Heads Together. Ikkinchi bosqichda (2 oy) loyiha metodi qo'llanildi: o'quvchilar 3-5 kishilik guruhlarda muayyan muammoni hal etuvchi loyihalarni amalga oshirdi. Uchinchi bosqichda (2 oy) rolli o'yinlar va munozara metodlari orqali hamkorlik kompetentsiyasining barcha tarkibiiy qismlari mustahkamlandi.

Nazorat sinflari an'anaviy o'qitish uslubida, ya'ni asosan frontal va individual o'qitish orqali ta'lim oldi. Eksperiment boshida va oxirida o'lchovlar amalga oshirildi, natijalar Student t-testi va dispersiya tahlili (ANOVA) yordamida qayta ishlandi.

Shuningdek, tajriba sinflarida o'qituvchilar haftalik refleksiya jurnallarini yurgazdi va tadqiqotchilar har oyda darslarni kuzatib bordi. Bu ma'lumotlar sifatli tahlil uchun ishlatildi.

NATIJARLAR

Eksperiment natijasida tajriba va nazorat sinflari o'rtasida hamkorlik kompetentsiyasining barcha tarkibiiy qismlari bo'yicha statistik jihatdan muhim farqlar aniqlandi ($p < 0.001$).

Kommunikativ komponent bo'yicha tajriba sinflari o'rtacha 4.1 balldan 6.8 ballga (10 ballik shkalada) ko'tarildi, ya'ni 65.9% ga oshdi. Nazorat sinflari esa 4.0 balldan faqat 4.6 ballga — 15% ga ko'tarildi. Ayniqsa, faol tinglash ko'nikmalari (63% oshish), o'z fikrini aniq ifodalash (71% oshish) va konstruktiv fikr bildirish (58% oshish) kabi ko'rsatkichlarda sezilarli o'sish kuzatildi.

Integrativ komponent bo'yicha tajriba sinflari 3.8 balldan 6.4 ballga — 68.4% ga ko'tarildi. Bu ko'rsatkich maqsad belgilash (74% oshish), vazifalarni taqsimlash (61% oshish) va jamoaviy mas'uliyat hissi (72% oshish) tarkibiy qismlarida yaqqol namoyon bo'ldi.

Refleksiv komponent bo'yicha ham sezilarli oshish qayd etildi: tajriba sinflari 3.5 balldan 6.1 ballga — 74.3% ga ko'tarildi. Bu komponent bo'yicha eng katta farq kuzatilganligi refleksiv ko'nikmalarning aniq va tizimli mashq qilishni talab etishini ko'rsatadi.

Uch ta ta'lim texnologiyasi ichida kooperativ ta'lim metodlari eng katta ta'sirni ko'rsatdi (effect size $d=1.42$), uni loyiha metodi ($d=1.31$) va rolli o'yinlar ($d=1.18$) kuzatib keldi. Barcha uchta texnologiya ham yuqori samaradorlikka ega bo'ldi.

Sifatli tahlil natijalari ham miqdoriy natijalarni tasdiqladi. O'qituvchilarning refleksiya jurnallarida eng ko'p qayd etilgan ijobiy o'zgarishlar: o'quvchilarning darsda faolligi oshishi (92% o'qituvchi), bir-birini qo'llab-quvvatlashi kuchayishi (88%), nizolarni konstruktiv hal etish ko'nikmasi rivojlanishi (79%) va hamkorlikdan qoniqish tuyg'usining paydo bo'lishi (95%).

Biroq bir nechta qiyinchiliklar ham aniqlandi: eksperimentning dastlabki oyida o'quvchilar guruhiiy ishlashga moslashishda qiynaldi; ba'zi o'quvchilar guruh ishida passiv qatnashdi; o'qituvchilar fasilitatorlik rolini o'zlashtirishda dastlab qiynaldi. Bu qiyinchiliklar eksperiment davomida bartaraf etildi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar bir qator muhim xulosalar chiqarish imkonini beradi. Avvalo, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari hamkorlik kompetentsiyasini

rivojlantirishda juda samarali ekanligini tasdiqladi. Tajriba sinflari barcha ko'rsatkichlar bo'yicha nazorat sinflaridan sezilarli darajada yuqori natija ko'rsatdi.

Natijalar Slavin (1995) ning "Student Team Learning" modelini tasdiqlaydi: guruhliy o'qitishda individual natijalar ham yaxshilanadi. Tadqiqotimizda tajriba sinflari o'quvchilarining o'zlashtirish ko'rsatkichlari ham nazorat sinflariga nisbatan 12% ga yaxshilanganini kuzatdik, bu esa kutilmagan ijobiy nojo'ya ta'sir hisoblanadi.

Loyiha metodining samaradorligi Boss va Krauss (2007) ning loyiha asosida o'qitish tadqiqotlari bilan mos keladi. Ular real hayot muammolari bilan bog'liq loyihalar o'quvchilarning hamkorlik motivatsiyasini keskin oshirishini aniqlagan, bu esa bizning tadqiqot natijalari bilan mos keladi.

Tadqiqotning cheklovi sifatida bir yillik eksperiment muddatini ko'rsatish mumkin. Uzoq muddatli (3-5 yillik) longitudinal tadqiqot hamkorlik kompetentsiyasining barqarorligi to'g'risida muhim ma'lumotlar berishi mumkin. Shuningdek, turli fanlar kesimida hamkorlik kompetentsiyasining shakllanish xususiyatlarini o'rganish kelajak tadqiqotlar uchun muhim yo'nalish hisoblanadi.

Amaliy jihatdan, ushbu tadqiqot natijalari ta'lim muassasalarida shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarni joriy etish uchun aniq ko'rsatmalar beradi. Ayniqsa, texnologiyalarni ketma-ket qo'llash (avval kooperativ ta'lim, keyin loyiha metodi, nihoyat rolli o'yinlar) samarali bo'lganligi ko'rsatildi.

XULOSA

Tadqiqot shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari — kooperativ ta'lim, loyiha metodi va rolli o'yinlar — hamkorlik kompetentsiyasini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini isbotladi. Eksperiment natijalari tajriba sinflari o'quvchilarida hamkorlik kompetentsiyasining barcha tarkibiy qismlari — kommunikativ, integrativ va refleksiv — sezilarli darajada rivojlanganligini ko'rsatdi. Ushbu texnologiyalarni shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida, ketma-ket va tizimli qo'llash maksimal samara beradi. Kelajak tadqiqotlarda uzun muddatli ta'sirni o'rganish va turli fan sohalari bo'yicha taqqoslash rejalashtirilmoqda.

ADABIYOTLAR

1. Selevko G.K. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari. — Moskva: Xalq ta'limi, 1998. — 256 b.
2. Slavin R.E. Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice. — Boston: Allyn & Bacon, 1995. — 362 p.
3. Boss S., Krauss J. Reinventing Project-Based Learning. — Eugene: ISTE, 2007. — 238 p.
4. Aronson E. The Jigsaw Classroom. — Beverly Hills: Sage, 1978. — 144 p.
5. Kagan S. Cooperative Learning. — San Clemente: Kagan Publishing, 1994. — 423 p.
6. Thomas J.W. A Review of Research on Project-Based Learning. — San Rafael: Autodesk, 2000. — 48 p.
7. Blumenfeld P. et al. Motivating project-based learning // Educational Psychologist. — 1991. — Vol. 26(3). — P. 369-398.
8. Vygotsky L.S. Mind in Society. — Cambridge: Harvard University Press, 1978. — 191 p.
9. Tolipov O', Usmonov M. Pedagogik texnologiyalar amaliyoti. — Toshkent: Fan, 2018. — 248 b.
10. Xoliqov A. Ta'lim texnologiyalari va innovatsiyalar. — Toshkent: Musiqa, 2017. — 180 b.
11. Gillies R.M. Cooperative Learning: Integrating Theory and Practice. — Los Angeles: Sage, 2007. — 296 p.
12. Lou Y. et al. Within-class grouping // Review of Educational Research. — 1996. — Vol. 66(4). — P. 423-458.
13. Lazarsfeld P. Quantitative analysis in the social sciences. — New York: Free Press, 1972.
14. Haydarov J. Interfaol ta'lim metodlari. — Toshkent: TDPU, 2020. — 165 b.
15. Abdullayeva B. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Yangi nashr, 2021. — 220 b.

16. Berdiyeva, S. (2024). Improving the methodology of preparing students for creative activity based on foreign experiences. *Talqin va tadqiqotlar*,(28).
17. Berdiyeva, S., & Xudoyberdiyeva, M. (2025). YOSHLARNI MILLIY QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASH ASOSIDA MILLIY O'ZLIKNI YUKSALTIRISH TEXNOLOGIYALARI. *GOLDEN BRAIN*, 3(1), 87-90.
18. Nasiba, Q., & Berdiyeva, S. (2023). SIGNIFICANCE AND CONTENT OF PEDAGOGICAL DIAGNOSTIC METHODS. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND COMPUTER SCIENCES (CAJECS)*, 2(2), 51-53.
19. Qizi, B. S. E. (2025). TA'LIM JARAYONLARINI TASHKIL QILISHDA SUN'IY INTELLEKT VOSITALARINING QO 'LLANILISHI. *Alfraganus*, (6 (17)), 204-207.
20. Eshonqul o'g'li, B. M. (2026). O'ZBEKISTONDA JISMONIY TARBIYA VA SPORTNING IJTIMOIIY-PEDAGOGIK ASOSLARI: ZAMONAVIY HOLAT VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI. *Modern education and development*, 41(2), 162-169.